

Отже, дані таблиці засвідчують, що в КГ до експерименту показники дещо нижчі за ЕГ, що вказує на більшу зацікавленість педагогічних працівників ЕГ у проведенні експерименту, готовність сприяти ефективній соціальній адаптації учнів. На контрольному етапі дослідження зафіксовано значне збільшення показників високого та середнього рівнів в ЕГ (відповідно — 68,4%; 31,6 %) та нівелювання низького, що свідчить про ефективність упроваджених педагогічних умов соціальної адаптації учнів.

Таким чином, за допомогою повторного діагностування рівня соціальної адаптації учнів ПТНЗ через анкетування та тестування, бесіду з педагогічними працівниками й анкетування батьків учнів у процесі контрольного етапу експерименту вдалося підтвердити ефективність теоретично розроблених і впроваджених педагогічних умов — соціально-педагогічного забезпечення професійної готовності педагогічного колективу до вирішення завдань соціальної адаптації учнів ПТНЗ; сприяння самоактивізації першокурсників — неформальних лідерів для виховного впливу однолітків на соціальну адаптацію учнів ПТНЗ; організації спрямованості учнівського самоврядування на вирішення проблем соціальної адаптації першокурсників.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є аналіз пропозицій педагогічним працівникам ПТНЗ щодо створення сприятливого для адаптації учнів соціального середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Харченко С. Я. *Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл.* / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 552 с.
2. Грищук О. П. Оптимізація самоставлення особистості в умовах учбової діяльності / О. П. Грищук // *Практична психологія та соціальна робота.* — 2000. — № 8. — С. 19–25.

Надійшла до редколегії 04.12.2009 р.

УДК 37.013.42

Ю. О. ЛИСЕНКО

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ СУЧАСНОЇ ЕСТРАДНОЇ МУЗИКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Проаналізовано результати реалізації та ефективності соціально-педагогічної програми впроваджених соціально-педагогічних чинників впливу сучасної естрадної музики на соціальний розвиток старших підлітків як представників молодіжної субкультури.

Ключові слова: соціально-педагогічні чинники, старші підлітки, толерантність, соціальна активність, школа.

Проанализированы результаты реализации и эффективности социально-педагогической программы внедренных социально-педагогических условий влияния современной эстрадной музыки на социальное развитие старших подростков как представителей молодежной субкультуры.

Ключевые слова: социально-педагогические условия, старшие подростки, толерантность, социальная активность, школа.

The results of realization and efficiency of the social — pedagogical program of the introduced social — pedagogical conditions of influence of modern variety music on social development of the senior teenagers as representatives of youth subculture are analysed.

Key words: social-pedagogical conditions, senior teenagers, tolerance, social activity, school.

Молодіжна субкультура як складова загальної культури суспільства визначає динаміку соціальних перетворень. Проте її розвиток здебільшого залишається стихійним, зумовлюючи необхідність педагогічного впливу на формування її просоціального напрямку. Такі зовнішні фактори як: сім'я, школа, засоби масової інформації та внутрішні — однолітки, мистецтво здійснюють суттєвий вплив на молодіжну субкультуру, однак не завжди позитивний. Тому постає необхідність розробки науково обґрунтованих соціально-педагогічних технологій, спрямованих на інтеграцію виховних зусиль і гармонізацію соціального розвитку старших підлітків засобами сучасної естрадної музики, нівелюючи стихійні процеси у формуванні молодіжної субкультури.

Теоретичні та практичні аспекти музичного мистецтва як ефективного засобу соціального виховання, терапії та профілактики відхилень у поведінці підростаючого покоління визначили Г. Батищева, Л. Гаврилова, В. Дряпіка, І. Зверєва, А. Капська, А. Коваль, Г. Лактіонова, С. Хлебик та ін. Проте практичних соціально-педагогічних досліджень на тему впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру недостатньо. Отже, мета статті — проаналізувати ефективність розроблених і впроваджених соціально-педагогічних чинників впливу сучасної естрадної музики на соціальний розвиток старших підлітків як суб'єктів молодіжної субкультури.

Базуючись на теоретичних аспектах дослідження, аналізові сучасного стану проблеми молодіжної субкультури, впливові сучасної естрадної музики на її формування, розвиток, соціальну спрямованість, ми визначили соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру.

1. Оптимізація міжпоколінних музичних зв'язків для гармонізації відносин дорослих (батьків, учителів) та старших підлітків як представників молодіжної субкультури.

2. Реалізація соціально-музичного досвіду старшими підлітками як представниками молодіжної субкультури в суспільно корисній діяльності.

3. Налагодження інтерактивного спілкування старших підлітків з представниками телебачення для нейтралізації негативних та посилення позитивних музичних впливів (перш за все музичних відеокліпів).

Оскільки соціально-педагогічні чинники перебувають у тісній взаємодії і без реалізації одного з них не може відбутися повноцінна реалізація іншого, було обрано саме Програму [1] як засіб упровадження, яка передбачає комплексний підхід для максимального досягнення поставленої мети дослідження.

Соціально-педагогічну програму апробовано в СЗШ № 4 і ССШ № 17 м. Северодонецька Луганської області, де кількість старших підлітків експериментальної групи — 251 особа, а контрольна — 259 осіб (СЗШ № 8, СЗШ № 13, СЗШ № 20). До участі в експерименті були задіяні учні 8-х, 9-х, 10-х класів віком 14-15 років, загальною кількістю 510 осіб.

Слід зазначити, вибір регіону зумовлений тим, що в місті немає великої кількості культурно-дозвілєвих музичних закладів, як у Харкові (консерваторія, філармонія, органний зал, театр опери та балету й ін.). У великому місті складно виявити ефект впливу Програми саме засобами музики. Тому для експерименту обрано невелике місто, що, з одного боку, ускладнює соціально-виховний процес представників молодіжної субкультури через музику, оскільки в місті є тільки музичне училище, драматичний театр та дитячий центр творчості, а з іншого — підвищує соціально-педагогічний потенціал саме школи та її роль у просоціальному розвитку молодого покоління засобами сучасної естрадної музики. Охарактеризуємо деякі особливості реалізації Програми.

Підготовчий етап упровадження соціально-педагогічних чинників є визначальним, оскільки від успішності його здійснення залежатиме ефективність соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на просоціальний розвиток молодіжної субкультури. Відтак, підвищення компетентності соціальних педагогів щодо використання музичних засобів у професійній діяльності потребує ґрунтовно розроблених методів та форм роботи. Тому запропонована окрема програма підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності засобами музичного мистецтва, яка є підпрограмою основної соціально-педагогічної програми. Слід зазначити, що вона виявилась нелегкою для сприйняття соціальними педагогами.

Зумовлено це тим, що взаємодія соціального педагога з учителем музики потребує додатково затраченого часу як першого, так і другого. Соціальний педагог, у свою чергу, виконує великий обсяг роботи, зазвичай, суміщаючи дві посади, що залишає мінімум часу для творчості та роботи з «позитивними» дітьми.

Під час теоретичних форм роботи (лекцій, дискусії, бесіди) соціальні педагоги ознайомлювалися з проблемою молодіжної субкультури, місцем

музики в ній, музичними особливостями сучасної естради, а також її виховним потенціалом для просоціального розвитку молодіжної субкультури. Передусім, соціальних педагогів цікавило, наскільки серйозним є музичний вплив на особистість у цілому і юну зокрема. Соціальні педагоги відзначили, що їхня робота з батьками потребує досвіду і при цьому не завжди є успішною. Вони висловили невпевненість у можливості й ефективності застосування сучасної естрадної музики підростаючого покоління при роботі з сім'єю.

Практикум передбачав реалізацію соціальними педагогами теоретичних знань застосування музики на практиці. Зокрема йшлося про особливості використання музики з метою діагностики, профілактики девіантної поведінки, психокорекції та реабілітації. Практикум надав можливість соціальним педагогам відчутти на собі музичний вплив за допомогою рольової гри «Музика — найкращий лікар», а також з'ясувати, які методи стануть у нагоді для ефективної діяльності як зі старшими підлітками, так і дорослими.

Діяльність соціального педагога з батьками, шкільними педагогічними колективами, представниками телебачення мала різні форми роботи. Інформаційні заходи: бесіди, конференції, круглий стіл. Наприклад, цикл бесід проводився окремо з батьками, з педагогічним колективом, з представниками телебачення. Варто відзначити тему бесіди з педагогічним колективом школи № 17: «Профілактика відхилень у поведінці представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики», яка викликала неоднозначні думки та реакції вчителів. Висвітлення ключових питань, зокрема щодо посилення уваги вчителів до музичних уподобань старших підлітків, активізація дозвілля молоді, формування музичного смаку через позашкільні заходи, зміст музичних програм на телебаченні та їхній підсвідомий вплив тощо, спонукало замислитись учителів над силою музики та її потенціалом для молодіжної субкультури загалом.

Конкурси, ігри, вікторини проводили разом із дорослими, дітьми. Найефективнішими та найцікавішими були інтерактивні форми роботи, зокрема конкурс «Краща пісня моя», що передбачав зробити пародію або імпровізацію на естрадну пісню, заняття для батьків «Батьки мене не розуміють або як почути підлітка» [2, с. 59–62], спільна психологічна ділова гра «Батьки та діти» з педагогами, батьками та підлітками [2, с. 66–70], вікторина-змагання «Музика різних поколінь».

Такий вид роботи як пропонування соціальним педагогом якісних творів сучасної естрадної музики для домашнього сімейного прослуховування незначним чином вплинуло на зміцнення довір'я в сім'ї, хоча було позитивно сприйнято батьками. Вони відзначили, що їхнім дітям виявилася приємною зацікавленість родини «підлітковою» музикою. Утім такий вид роботи недостатньо ефективний, оскільки батьки не побачили зацікавленості підлітків у спільному слуханні музики.

Робота зі старшими підлітками здійснювалася різностороння. На I етапі використані здебільшого методи формування свідомості (переконання, навіювання, приклад) інтерактивного спрямування за допомогою профілактичних форм: лекцій, диспутів, концертів-бесід, відеоматеріалів. Лекції розкривали ключові теоретичні моменти, необхідні для усвідомлення та засвоєння наступного матеріалу.

Диспути присвячувались формуванню толерантності як соціальної цінності старшого підлітка, який має поважати індивідуальність людини незалежно від її віку, статусу чи національності, небайдуже ставитися до суспільних проблем.

Кожний концерт-бесіда мав за мету: набуття досвіду музичного сприймання й формування музичної пам'яті, розвиток критичного мислення і емоційно-чуттєвої культури — музичного виховання, соціального виховання — прищеплення почуття поваги до музичних цінностей однолітків, старших поколінь, представників різних національностей. Тобто умовою цієї форми роботи було не просто слухання музики чи бесіда, а активне їхнє поєднання, досягнення поставленої мети на початку тієї чи іншої теми концерту-бесіди. Тому актуальним виявилось застосування проблемно-пошукових методів.

На II етапі старшим підліткам запропонували екскурсію до соціальної служби, відвідування школи-інтернату. Молоді люди завітали до Центру соціальної служби дітей, сім'ї та молоді з метою ознайомитися з проблемами соціальних суб'єктів, поспілкуватися з приводу найпоширеніших соціальних проблем. З одного боку, відбувалося набуття комунікативних навичок, соціального досвіду, а з іншого — профілактика відхилень у поведінці старших підлітків. Згідно з цими заходами передбачалося — залучити представників молодіжної субкультури до усвідомленої волонтерської діяльності.

Наприклад, передумовою запланованого відвідання дітей школи-інтернату, в якому проживають не лише діти, які мають батьків, але й діти-сироти, стало організоване групове слухання сучасної естрадної музики соціального спрямування (пісня «Генералы песчаных карьеров» у виконанні гурту «Несчастный случай»). Важливим моментом було сформувати установку на сприймання музичних творів для старших підлітків: поговорити про особистість виконавця музичного твору (композитора, поета), звернути увагу на їхні біографічні дані, якщо вони являють соціальний інтерес чи є соціальним прикладом. Підлітків це захоплює і вони із задоволенням дискутують. Необхідна умова досягнення ефекту — дати слухачам проїнятися твором, а потім його проаналізувати. Після слухання музики відбувалося активне її обговорення. Потім підліткам запропонували відвідати відповідний заклад. Тобто сучасна естрадна музика — мотив для пізнання старшими підлітками суспільного життя як щасливого, так і навпаки. Таким

чином, старших підлітків залучали до суспільних зв'язків та волонтерської діяльності.

За подібною методикою, почергово використовуючи естрадні пісні з відеокліпами, які підбирались чітко під тематику бесіди, проводили зустрічі з медичними працівниками щодо здорового способу життя: тютюнопаління (пісня А. Ахат «Ангели не курят»), алкоголізму (відеокліп на вибір, у сюжеті якого є вживання алкоголю), наркоманії (на життєвих прикладах виконавців сучасної естрадної музики: Шура, Грін Грей, Б. Спірс та ін.), захворювань, які передаються статевим шляхом (пісня «Свет луны» у виконанні Алекса Luna). Відмінність полягала також у тому, що пісню чи відеокліп презентували й обговорювали після проведення зустрічі. Після перегляду відеокліпів на закріплення отриманої інформації старшим підліткам задавалося запитання: «Що буде з тими людьми, які так живуть (палять, зловживають алкоголем, не цінують любові тощо)?», на яке звучала повна відповідь.

На цьому етапі раз на місяць проводилася рольова гра «Міністерство-Прем'єр» (адаптована телевізійна передача, яка транслюється на каналі «М1»). Її метою було розвивати не тільки критичне мислення стосовно сучасної естрадної музики та відеокліпів, але й впевненість у собі, сприяти набуттю комунікативних навичок, обстоювання своєї точки зору та толерантного прийняття іншої. Тобто ця гра одночасно впливала і на соціальний розвиток представників молодіжної субкультури, і на музичний, що є винятково важливим для нашого дослідження. Ця рольова гра надала можливість простежити музично-соціальний розвиток старших підлітків, оскільки головною особливістю було те, що під час перших ігор соціальний педагог обирав на свій смак і професійний погляд відеокліпи. Згодом учасники висловлювали свої бажання щодо обговорення того чи іншого відеокліпу і надалі було помітно, як «виростають» підлітки і в музичному, і в соціальному сенсі.

На III етапі діяльності соціального педагога зі старшими підлітками пропонувався конкурс на кращий сюжет відеокліпу. Виконанню цієї роботи передував майстер-клас від представників телебачення (оператор, режисер). Цей захід викликав багато позитивних емоцій учнів. Метою майстер-класу була підготовка старших підлітків до запланованого конкурсу.

Сутність конкурсу полягала в тому, щоб розробити власний соціальний сюжет відеокліпу з музичним оформленням (написати власну або використати найвідповіднішу музику) на спеціально обрану тему, наприклад, «Здоровий спосіб життя мого класу», «Активне дозвілля», «Допомога людям похилого віку», «Культурне життя міста» та ін. Ця робота сприяла розвиткові креативності, а соціально-музичний аспект повинен чітко простежуватись.

Готові сюжети відеокліпів презентувалися на спеціально організованому вечері, куди запросили учнів 8–10-х класів, батьків, учителів,

представників телебачення. Після презентації всіх сюжетів проводилось таємне голосування і глядачі визначили переможця. Ними виявилися 10-А клас школи № 17, запропонувавши сюжет відеокліпу на тему «Здоров'я громадян України» (вибір теми зумовлений активною роботою соціального педагога в напрямках здорового способу життя і захисту прав людини), та 9-А клас школи № 4 — «Музичне життя нашої школи» (активну участь брав учитель музики). Якщо оцінювати роботу старших підлітків у цьому заході в цілому, то найкраще її виконали учні 10-х класів. Вони виявили ентузіазм, самостійність, фантазію, проникнення власною темою, їх захопив дух змагання за звання кращих. Така діяльність формує почуття колективізму, альтруїзму, патріотизму, розвиває соціальну активність, уміння знаходити спільну мову, зважати на думки інших, сприяє самовираженню, самоствердженню в колі однолітків, реалізації власних потенцій.

На цьому етапі був створений Музичний Клуб Соціальних Ініціатив. Діяльність клубу спрямовувалась на організацію та проведення різних заходів, приурочених до державних і православних, професійних і неофіційних свят. Члени клубу готували різноманітні заходи самостійно. Соціальний педагог був консультантом-координатором.

Варто наголосити, що на початку спільної роботи старші підлітки сперечались, виникали конфлікти з приводу тих чи інших ідей. Однак, чим більше вони працювали разом, тим сильнішим ставав емоційний контакт. Їхні стосунки ставали дружніми, розвивались почуття колективізму, толерантність один до одного, відкривались нові якості особистостей, про які раніше однолітки не знали. Найприємніше слід відзначити, що вони від соціально корисної діяльності отримували задоволення, а це свідчить про зростання соціальності суб'єктів молодіжної субкультури.

Учні самостійно підтримували зв'язок з представниками місцевих ЗМІ і запрошували на власно підготовлені заходи. Декілька разів учні 9-А та 10-Б класів школи № 4, а також учні 10-А та 10-Б класів школи № 17, телефонували в прямий ефір програми «Міністерство-Прем'єр», висловлюючи особисту думку про той чи інший відеокліп.

У межах цього клубу формувалась молодіжна субкультура нової генерації, оскільки старші підлітки залучали молодших підлітків до спільної діяльності для передачі досвіду, традицій клубу, підтримували та допомагали в починаннях. Це беззаперечно сприяло просоціальному формуванню молодіжної субкультури. Відтак, старші підлітки беруть на себе відповідальність за молодших, при цьому соціально зростаючи. Отже, III етап став першим кроком представників молодіжної субкультури до інтеграції в суспільство.

Таким чином, можна підсумувати, що впровадження соціально-педагогічної програми реалізації соціально-педагогічних чинників впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру, яке відбувалося в загальноосвітніх закладах (школах), мало на меті створити умови для

інтеграційних процесів як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях молодіжної субкультури, водночас, гармонізуючи молодіжну субкультуру.

Для оцінки результатів ефективності впроваджених чинників були розроблені критерії та показники сформованості ціннісних орієнтацій (толерантності, соціальної активності) й відповідної до них поведінки старших підлітків.

Критерій ціннісний — передбачає свідоме орієнтування старших підлітків на гармонійні стосунки із соціальними суб'єктами (сім'я, вчителі, однолітки, національні меншини та ін.), а також ціннісне ставлення до сучасних надбань національної музичної культури, музичної культури інших народів світу і надбань минувшини.

Показники толерантності в ціннісному критерії відображають:

- 1) визнання музичних відмінностей (уподобань), що існують між представниками молодіжної субкультури;
- 2) прийняття музичних цінностей старших поколінь;
- 3) повага до музично-культурних відмінностей представників етнічних субкультур; показник соціальної активності;
- 4) усвідомлення музично-громадянської активності як соціальної цінності.

Критерій поведінковий — указує на соціальну спрямованість поведінки представників молодіжної субкультури, що відбивається на творчій суспільно корисній діяльності й активній участі в розвитку музичної культури суспільства.

Показники толерантності в поведінковому критерії характеризуються такими особливостями:

- 1) уміння співпрацювати з представниками різних музичних течій молодіжної субкультури;
- 2) здатність ділитися музичним досвідом зі старшим поколінням;
- 3) спроможність до взаємного обміну музично-культурним досвідом із представниками етнічних субкультур; показник соціальної активності;
- 4) активна участь у музично-суспільному житті міста.

Слід зауважити, що перші три показники в кожному з критеріїв відображають внутрішньосубкультурну толерантність (між однолітками), міжвікову (між дорослими і старшими підлітками) та міжнаціональну відповідно. Останній показник свідчить про розвиток соціальної активності як цінності в першому критерії, її прояву в поведінці — в другому.

Обґрунтовані також рівні сформованості ціннісних орієнтацій старших підлітків, необхідних для просоціального спрямування молодіжної субкультури відповідно до критеріїв та показників.

Високий рівень (ВР) характеризується притаманними старшим підліткам просоціальними ціннісними орієнтаціями, гуманним ставленням до однолітків, старшого покоління, представників інших національностей незалежно від музичних уподобань. Виявляють інтерес як до класичного

музичного мистецтва в цілому, так і до сучасного естрадного, критично обираючи музичні твори. Розвинута ініціативність в суспільно корисній діяльності як прояв соціальної активності. Спостерігаються стійка взаємодія зі старшими у вирішенні соціальних проблем та активна участь у музично-суспільному житті міста.

Середній рівень (СР) виявляється в ціннісних орієнтаціях, які можуть мати різну спрямованість (просоціальну та інколи асоціальну), періодичні прояви активної суспільної позиції. Самостійно нездатні до пошуку реалізації власних можливостей на користь соціуму. Інтерес до сучасної естрадної музики високий, однак недостатньо розвинене критичне мислення спричиняє обрання не завжди якісних музичних творів, що може провокувати розвиток негативних демонстрацій поведінки. Толерантність виявляється, проте вибірково (до друзів).

Низький рівень (НР) — соціальна поведінка час від часу може бути асоціальною, що характеризує нестабільність ціннісних орієнтацій та не завжди толерантне ставлення до представників різних субкультур (вікових, етнічних та ін.). Неусвідомлені суспільні пріоритети. Зацікавленість сучасною естрадною музикою низька, оскільки надається перевага важким стилям музики. Це негативно відбивається на соціальному розвитку старшого підлітка, що виявляється в поведінкових відхиленнях та агресивному ставленні до соціуму. Власні можливості реалізують, зазвичай, в асоціальному середовищі.

Отже, варто відзначити, що до початку експерименту показники внутрішньосубкультурної толерантності (серед однолітків) і міжпоколінної (молодшого покоління до старшого) у старших підлітків виявлялися приблизно однаково стосовно один одного за рівнями: у експериментальній групі (ЕГ) за ціннісним критерієм на ВР — 25,4% і 28,2% відповідно, в контрольній (КГ) — 25,6% і 30,7%; на СР — 37,8%, 34,1% у ЕГ та 37,1%, 33,1% у КГ; на НР — 36,8%, 37,7% у ЕГ, а в КГ — 37,3%, 36,2%. У поведінковому критерії за тими ж показниками відсотки дещо вищі: в ЕГ на ВР — 39,2%, 36,4%, у КГ — 37,6%, 40,3%; на СР — 45,9%, 42,7% (ЕГ), 50,2% та 39,6% (КГ); на НР — 14,9%, 20,9% (ЕГ), 12,2% та 20,1% (КГ).

По завершенні впровадженої Програми в ЕГ позитивні зміни відбулися за обома критеріями: ціннісний критерій: на ВР толерантність до однолітків виявили 37,2% старших підлітків, а до дорослих — 36,9%; на СР відповідно — 49,3% та 34,9%; на НР — 23,5%, 28,2%. У КГ відбулося незначне поліпшення результатів на середньому та низькому рівнях. За поведінковим критерієм у ЕГ зросла кількість респондентів на ВР — 49,4%, 56,2%; на СР — 50,6% і 42,0%; на НР — 0% та 1,8%. Що стосується КГ, то значних змін не відбулося.

Щодо толерантного ставлення старших підлітків до представників інших національностей, то отримані результати виявились найвищими, порівняно з іншими показниками. «До» експерименту ВР — 43,4% старших підлітків, СР — 30,3%, НР — 26,3% у ЕГ за ціннісним критерієм, а «після»

ВР — 54,4%, СР — 28,9%, НР — 16,7%. У КГ на ВР кількість старших підлітків зменшилася на 5,4%, на НР — на 0,7%, а на СР зросла на 2,8%. За поведінковим критерієм у ЕГ «до» експерименту: ВР — 34,3%, СР — 42,2%, НР — 23,5%; «після» — 51,8% (ВР), 45,6% (СР), 2,6% (НР). У КГ після експерименту відбулися зрушення до підвищення, проте незначні.

За останнім показником соціальної активності отримані такі результати. За ціннісним критерієм у ЕГ «до» експерименту: 31,5% (ВР), 48,2% (СР), 20,3% (НР); «після» — 43,7% (ВР), 44,2% (СР), 12,1% (НР). За поведінковим критерієм «до» експерименту: 20,8% (ВР), 31,5% (СР), 47,7% (НР); «після» — 38,9% (ВР), 39,6% (СР), 21,5% (НР). У КГ як «до», так і «після» експерименту значних змін не сталося.

Таким чином, зважаючи на проведену соціально-педагогічну діяльність по впровадженню розробленої Програми, ми отримали непогані результати порівняно з контрольною групою, про що свідчать дані в експериментальній групі. Перспективами подальших досліджень є перевірка ефективності програми математичними методами для підтвердження результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисенко Ю. О. *Соціально-педагогічна програма просоціального розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики* / Ю. О. Лисенко // *Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр.* — Х., 2009. — Вип. 27. — С. 242–250.
2. Фалькович Т. А. *Подростки XXI века. Психолого-педагогическая работа в кризисных ситуациях: 8–11 классы* / Фалькович Т. А., Толстоухова Н. С., Высоцкая Н. В. — М.: ВАКО, 2008. — 256 с. — (Педагогика. Психология. Управление).

Надійшла до редколегії 17.12.2009 р.

УДК 027.7:37.018.4(477)

I. I. МАКЕЄВА

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ БІБЛІОТЕК ВНЗ УКРАЇНИ

Розкриваються відмітні ознаки й переваги дистанційного навчання, методи та форми, а також його практична цінність для бібліотечних фахівців.

Ключові слова: дистанційна освіта, методи та форми навчання, співробітники університетських бібліотек, підвищення кваліфікації.